

MIRCEA COȘEA

BANII ROMÂNIEI

MIRCEA COȘEA

BANII ROMÂNIEI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
COȘEA, MIRCEA

Banii României / Mircea Coșea. - Brașov : Libris
Editorial, 2017

Index

ISBN 978-606-8814-18-6

336

Director editorial: Dana Anghelescu

Design copertă: Wizzdesign

Tehnoredactare: Irinel Merlușcă

© Libris Editorial, 2017

Libris Editorial

Str. Mureșenilor, Nr. 14, Brașov, România

Tel: 0268 477 799, Fax: 0268 477 798

E-mail: editura@libris.ro

Web: www.libris.ro

Librăria online **www.libris.ro**

Respect pentru oameni și cărți

Tipărit în România

CUVÂNT ÎNAINTE

Demult, când eram elevi în primele clase ni se spunea că avem șansa să ne fi născut într-o țară bogată.

O țară cu câmpii mănoase și recolte bogate, cu păduri întinse și ape curate pline de pește, cu resurse de țiței, de gaze, de cărbune și sare și, mai ales, cu oameni harnici și cinstiți. Ni se arăta spre exemplificare stema țării care avea în centru o sondă de petrol înconjurată de spice galbene de grâu, spunându-ne că acestea simbolizează bogățiile solului și subsolului românesc.

Mai târziu, ni s-a spus că țara noastră nu ar mai fi chiar atât de bogată deoarece petrolul s-a cam terminat, recoltele sunt afectate ba de secetă, ba de inundații iar datoria externă trebuie plătită cât mai repede posibil.

Și mai târziu, ni s-a spus că, de fapt, nu prea mai avem nimic deoarece industria cu care ne mândream era doar un morman de fiare vechi.

Acum, nici nu mai știm ce mai avem. Nu mai știm dacă mai avem câmpiile mănoase sau le-am vândut, nu mai știm ce a mai rămas din pădurile întinse și apele curate. Ceea ce știm este că șase dintre cele opt regiuni de dezvoltare ale României sunt printre cele mai sărace din UE, puterea de cumpărare în aceste zone fiind la nici jumătate din media europeană.

A fost vreodată România bogată iar treptat, treptat a sărăcit? Sau poate nu a fost niciodată bogată ci doar am fost amăgiți cu propaganda și manipulările celor care au avut puterea?

Bogăția unei țări nu constă în câmpii mănoase, păduri sau petrol ci în modul în care acestea sunt astfel folosite încât să aducă „bogăție” cetățenilor ei. Din acest punct de vedere trebuie spus că niciodată românii nu au fost atât de bogați pe cât România a fost bogată în resurse. Nu degeabă Octavian Goga spunea că „munții noștri aur poartă, noi cerșim din poartă-n poartă”.

Ultima perioadă s-a caracterizat pe planul politicilor economice și prin amplele și contradictoriile discuții pe teme salariale. Pe bună dreptate, este absolut necesar să se întreprindă măsuri de ridicare a nivelului de salarizare al unor categorii socio-profesionale extrem de importante cum sunt cele reprezentate de sănătate și învățământ. Deasemenea, este necesară și o reevaluare a punctului de pensie ca și ridicarea la nivelul cerințelor europene a sistemului de infrastructură, de asigurare a protecției în caz de cataclisme naturale dar și a cheltuielilor de înzestrare militară.

BANII ROMÂNIEI

Toate aceste necesități, pe care le considerăm absolut necesare în actualul moment, cer finanțare, adică bani.

Are România acești bani sau se zbate într-o sărăcie ajunsă în stadiu de cronicizare?

Răspunsul factorilor decizionali este invariabil: *nu sunt bani*.

Ne propunem ca în scrierea de față să analizăm de ce nu sunt bani și dacă nu sunt cum am putea face ca să fie.

Ne-a incitat la această scriere un articol publicat pe situl Curs de Guvernare la data de 13 noiembrie 2016 intitulat :

„Fără virgule: de ce nu vor fi bani pentru investiții nici în 2017”, semnat de către domnul Marian Pană.

Un articol bine documentat și bine scris dar, trebuie să recunosc, ceea ce ne-a atras atenția a fost titlul, nu în întregime, ci doar un singur cuvânt din el: „*nici*”, căci dacă *nici* în 2017, înseamnă că *nici* înainte de acest an nu au fost bani.

Acest *nici* ne-a devenit deodată cea mai profundă și concisă caracterizare a stării economiei noastre: lipsa cronică de bani a bugetului național.

Ne-am gândit că acest „*nici* acum și *nici* altă dată” merită o analiză mai atentă. Nu neapărat o analiză sofisticată cu ample accente de filozofie fiscală ci una mai pe înțelesul celor care suferă de incapacitatea economiei românești de a avea atâtia bani încât să poată satisface nevoile de investiții în domenii mult lovite de acest „*nici*”, cum ar fi sănătatea, învățământul sau infrastructura.

O veche zicală românească spune că „banul e o mică roată ce-nvârtește lumea toată”.

Mult adevăr în această zicală, căci banul stă într-o economie modernă la baza desfășurării majorității activităților sociale și politice, mijlocește funcționarea tuturor proceselor și fenomenelor economice. Banul pune în mișcare producția, mijlocește distribuția și consumul, alimentează economisirea și creditarea dar generează și antieconomie prin corupție, furt sau orice altă malversațiune fiscală.

Unde apare ineficiența economiei românești în a avea mai mulți bani?

În producție sau în modelul și tipul structurii acestuia? În distribuție și consum sau, pur și simplu, sunt furați sau deturnați în interese proprii sau de grup?

Am încercat să prezentăm doar câteva dintre aceste posibilități, trecând prin moștenirea istorică a economiei noastre, prin caracteristicile ei structurale dar și prin jaful antinațional al enormei evaziuni la alcool.

Această temă am mai abordat-o secvențial în diferite articole și editoriale publicate în ultimii ani, fapt care ne-a determinat să reluăm unele idei sau texte pe care le considerăm încă extrem de actuale. Deasemenea, am inclus și multe alte opinii apărute în dezbaterile de idei pe această temă cu intenția de a demonstra că analiza economică românească a fost și este intens preocupată de soluționarea problemei ineficienței politicii bugetare chiar dacă nu s-a bucurat și încă nu se bucură de atenția cuvenită din partea decidenților din sfera politicului și a economiei.

București, ianuarie 2017

INEFICIENȚA SECULARĂ

„Nu sunt bani” a devenit un logo al guvernărilor de după 1990. Toate guvernele, indiferent de culoarea lor politică, au avut această replică la orice cerere formulată în direcția măririi cheltuielilor publice, fie ele destinate salariilor sau investițiilor .

De ce nu avem autostrăzi? Pentru că nu sunt bani

De ce nu avem un sistem de sănătate performant? Pentru că nu sunt bani

De ce nu avem un învățământ bine dotat cu profesori plătiți corespunzător? Pentru că nu avem bani.

Toate neajunsurile și întârzierile pe care România le are pe calea dezvoltării și modernizării sale ne sunt explicate de mai bine de douăzecișicinci de ani prin lipsa banilor. Necazurile zilnice pe care cetățenii le au în condițiile unei insu-

ficiente și vetusce funcționări a transportului public, a unei rețele precare de termoficare și apă curentă, a unor servicii ale administrației publice insuficient dotate informațional sau a întârzierii periculoase a consolidărilor clădirilor cu risc seismic sunt și ele motivate prin clasicul „nu sunt bani”.

Presiunea psihologică pe care veșnicul răspuns guvernamental „nu sunt bani” o exercită asupra cetățeanului român se regăsește în mentalul colectiv prin convingerea fiecăruia dintre noi că trăim într-o țară săracă, vitregită nu numai de Dumnezeu dar și de propriul nostru păcat inițial de a fi un popor de hoți și netrebnici care „ne furăm singuri căciula”. Pentru mulți dintre noi, în primul rând pentru cei tineri, a rămâne într-o țară unde nicio-dată nu sunt bani devine un non sens.

De ce să-și irosească viață în țara în care niciodată nu se găsesc bani pentru ceea ce ar trebui să ducă la satisfacții și bunăstare când, în alte țări banii există și sunt folosiți cu inteligență și grije pentru viața cetățenilor lor?

De ce să-și asume implicarea prin muncă la crearea unui viitor mai bun pentru ei și familiile lor când, experiența românească arată că indiferent de cât de eficient ești, indiferent de cât crește economia, bani tot nu sunt și nici nu poți să ai garanția că în lipsa lor vei avea o pensie rezonabilă.

România se află pe locul al doilea în Uniunea Europeană la populația în risc de sărăcie și excluziune socială, în această situație fiind circa un român din trei, reiese din cele mai recente date ale Oficiului European de Statistică (Eurostat).¹

1. Agerpres. Dec.2016.

BANII ROMÂNIEI

Astfel, în 2015, Bulgaria avea 41,3% din populație în risc de sărăcie și excluziune socială, în timp ce în România ponderea era de 37,3%. Locul al treilea este ocupat de Grecia cu 35,7%. Față de anul 2014, în România indicatorul a scăzut cu 3 puncte procentuale.

În ceea ce privește copiii aflați în risc de sărăcie și excluziune socială, România se află pe primul loc, cu 46,8% din totalul populației, adică aproape un copil din doi. Bulgaria stă mai bine la acest capitol, cu 43,7%. Mai mult de o treime dintre copii era supusă, în 2015, riscului de sărăcie sau excluziune socială în șase state membre din Uniunea Europeană, respectiv în România (46,8%), Bulgaria (43,7%), Grecia (37,8%), Ungaria (36,1%), Spania (34,4%) și Italia (33,5%), conform Eurostat.

Nivelul cel mai redus al acestui indicator se înregistra anul trecut în Suedia (14%), precum și de Finlanda (14,9%), Danemarca (15,7%), Slovenia (16,6%), Olanda (17,2%), Cehia și Germania (ambele cu 18,5%).

Cum să nu ne întrebăm la ce servește creșterea economică record pe care o are România în ultimii ani când nu există suficienți bani nici măcar pentru minime creșteri salariale sau modeste îmbunătățiri ale stării generale de sănătate și educație ale populației?

Ne mândrim cu o creștere economică record european în 2015 și 2016. Ne mândrim și mai mult după ce ultimul Raport al Băncii Mondiale ne suplimentează acest ritm și ne prognozează o creștere importantă și în 2017.²

Oare chiar ar trebui să ne mândrim? Ne servește la ceva această creștere?

2. Mircea Coșea: „La ce servește creșterea economică” Ziare.com. 2016.

Este cazul să ne trezim la realitate și să analizăm nepoliticianist recordul de creștere pe care România l-a înregistrat în ultimii ani.

Analiza corectă a creșterii economice, așa după cum se face în țările dezvoltate, pleacă de la scopul pe care îl are procesul creșterii economiei prin indicatorul PIB. Acest scop este transformarea creșterii economice în dezvoltare economică, adică transformarea surplusului de valoare într-un potențial mai mare de satisfacere a nevoilor populației. Preluarea ad literam a cifrei de creștere fără analiza efectelor materiale, educaționale, culturale, ambientale, etc. pe care această cifră statistică le are asupra stării generale a națiunii nu este corectă. Problema aprecierii ritmului creșterii economice apare astfel ca o relație dintre creșterea economică pe de o parte și dezvoltare pe de altă parte sau, altfel spus, dintre mecanismul de funcționare al modelului neoliberal și scopul acestui model. Mecanismul îl constituie creșterea economică iar scopul, bunăstarea populației printr-o dezvoltare la nivel economic și social. Dezvoltarea, din prisma conceptului economic, presupune o evoluție mai extinsă și mai profundă a mediului economic și social decât simpla creștere economică, cu obiective precise și o perspectivă directă asupra stării generale a națiunii în viitor.

Încă din perioada anilor 1970 s-a recunoscut că există o contradicție între creșterea economică exprimată prin dinamica PIB și structura distribuirii acestuia pe categorii și grupe de populație, aducând în prim plan problema inegalităților datorată lipsei de conexiune dintre dina-

mica PIB și condițiile de viață ale cetățenilor. La această contradicție s-a mai adugat și cea dintre dinamica PIB și deteriorarea condițiilor de mediu. Știința economică occidentală a demonstrat că reducerea evaluării stării economiei doar la indicatorii creșterii economice nu este edificatoare pentru aprecierea succesului sau insuccesului politicilor economice. Există, fără îndoială, dovada incapacității ritmului creșterii economice de a reflecta inegalitățile existente în repartizarea veniturilor, fapt considerat esențial în explicarea marilor decalaje și contradicții de natură socială prin accelerarea trendului de stratificare a categoriilor populației.

Inegalitatea distribuirii veniturilor a fost tema principală a Raportului prezentat de către „Comisia pentru evaluarea performanțelor economice și a progresului social” condusă de către Joseph Stiglitz, înființată în 2008 de către Nicolas Sarkozy. În preambulul raportului se spunea: „Datorită faptului că nu se ține seama de existența unor mari inegalități în distribuirea veniturilor apare un paradox, acela al unei creșteri economice statistice nereflectată în creșterea reală a standardului general de viață”.

România reprezintă un caz interesant din punctul de vedere al mândriei sonor afișate de către guvernanți pentru rezultatele politicilor economice pe care le-au implementat. Realitatea ar trebui să-i determine să înlocuiască mândria cu căința căci discrepanța dintre creșterea economică și dezvoltare a devenit în România una dintre cele mai pregnante caracteristici ale politicii economice și ale stării națiunii.

La sfârșitul anului 2016 se lăudă cu una dintre cele mai înalte rate ale creșterii în ansamblul Uniunii Europene dar această creștere oglindește existența unor importante nerealizări și neajunsuri. În condițiile creșterii PIB, adică a creșterii economice, anul 2016 (ca și cei ani precedenți de creștere economică) tinde să consolideze procesul de cantonare a României în zona subdezvoltării față de standardele europene. În contrast cu un PIB în ascensiune, indicatorii generali de stare a națiune sunt paradoxal tot în ascensiune deși ar fi fost normal să scadă. Astfel, România ocupă locul unu (în cel mai bun caz locul doi) în UE la indicatori ca: cel mai mic venitul pe cap de locuitor, mortalitatea infantilă, absenteismul școlar, consumul de săpun, detergenți și pastă de dinți, dezvoltarea infrastructurii rutiere, de canalizare și informatică, reparația unor boli eradicate din secolul trecut (tuberculoza, rahitismul), consumul cultural (cărți, spectacole, muzee), număr de medici, paturi de spital și studenți raportat la populație.

Drumul României de la creștere economică la dezvoltare este barat de incompetența guvernamentală dar și prin inegalitatea distribuirii veniturilor prin fraudă și corupție ca urmare a funcționării economiei noastre „de piață” pe baza relațiilor de clientelism politic. Acest parcurs al transferului efectelor pozitive ale creșterii economice asupra procesului de dezvoltare și modernizare este obstrucționat și de prevalența intereselor electorale asupra celor de politică economică corectă, adaptată nevoilor reale ale populației.

Pentru a vedea în ce măsură politica lui „nu sunt bani” este bazată pe o realitate obiectivă a structurii și funcționării

BANII ROMÂNIEI

economiei româniști trebuie să analizăm problema prin prisma a două abordări :

- Prima: în ce măsură această problemă depinde de factori obiectivi ai actualei stări de dezvoltare și funcționare a economiei românești
- A doua: în ce măsură această problemă depinde de factori subiectivi și conjuncturali generați de caracteristicile sistemului legislativ și de calitatea actului de guvernare.

Trecând de la abordarea popularo-gazetărească la cea tehnică vom renunța la formularea „nu sunt bani”, înlocuind-o cu termeni de politică bugetară.

Ce înseamnă de fapt că nu sunt bani? Înseamnă că bugetul național nu dispune de fondurile necesare pentru a efectua anumite cheltuieli, fie ele de investiții sau de plăți spre sectorul public. Adică, bugetul nu dispune de fondurile necesare pentru că nu colectează necesarul de bani sau că are o colectare suficientă dar face cheltuieli nejustificate de prioritățile și nevoile obligatorii ale economiei.

Deci, „nu sunt bani” este rezultatul a două fluxuri monetare cu direcții opuse. Unul este cel al insuficienței intrărilor la buget (colectare insuficientă), altul este cel al cheltuirii neoportune de fonduri (risipă de fonduri). Rezultanta lor este „nu sunt bani”.

Anul 2016 va înregistra probabil, cea mai mare creștere economică între statele UE dar datele prezintă o componentă îngrijorătoare de creștere artificială a PIB, dincolo de ritmul sustenabil în condiții de echilibru macroeconomic.

„Creștere artificială produsă prin majorarea exagerată a consumului și amplificată de reducerea fiscalității. Sub efectul combinat al creșterii veniturilor și al diminuării TVA, produsele alimentare, băuturile și tutunul au constituit grupa de mărfuri cu cea mai mare creștere, de 24,1%. Produsele nealimentare s-au situat în apropierea mediei generale, cu 16,4%, în timp ce vânzările de carburanți au avansat cu 11,4%.

Îngrijorător este însă faptul că aceste ritmuri, foarte ridicate în raport cu avansul PIB, *nu au o corespondență în creșterea productivității muncii.*

Ar fi întradevăr un succes dacă nivelul de trai concretizat în ceea ce cumpără oamenii efectiv în plus de la un an la altul să crească de trei ori și jumătate mai repede decât ritmul în care avansează economia.

Evoluția productivității muncii industriale față de anul anterior (%)

An/lună	2013	2014	2015	medie 8 luni 2016
Productivitatea muncii	+7,1	+4,7	0,0	-1,2

Sursa: BNR

Din păcate, situația este una conjuncturală și nu se poate susține pe termen lung.

De fapt, creșterea prosperității este mult exagerată în raport cu rezultatele din economia reală, dezamăgitoare, atât prin nivel cât și prin sensul de evoluție.

Culmea procedurilor statistice, creșterea masivă a consumului și creșterile succesive ale salariilor din sectorul bu-

getar umflă artificial rezultatul PIB. Supapa este reprezentată tot mai clar de deficite. Cel bugetar a pornit înapoi spre zona periculoasă de 3% din PIB iar cel de cont curent se va duce peste recomandarea de 4% din PIB.

Această spirală consumistă se va sfârși inevitabil prin ajustări dureroase și restabilirea echilibrului macroeconomice foarte probabil prin mărirea fiscalității sau prin creșterea nivelului de îndatorare a economiei.

Datele INS confirmă situația de *cantitate bună la o calitate slabă a creșterii economice*

Deocamdată economia românească a reușit un nivel performant de majorare a PIB (amplificat statistic de sporul de bani acordat pe fond de relaxare fiscală) dar nu are cum să țină pasul nici la nivel de producție și nici la nivel de productivitate cu majorarea veniturilor.

Acestea s-au tradus în majorarea deficitului bugetar și expandarea soldului negativ al balanței de plăți, ambele cu perspectiva de a ieși din limitele maximale de stabilitate financiară agreate la nivel european.”³

Rectificare bugetară de la sfârșitul anului 2016 nu a adus nimic nou conceptului vechi de aproape optzeci de ani al politicii bugetare românești.

Odată cu venirea la putere a comunismului, politicii bugetare românești i s-a impus metodologia sovietică ce avea la bază teoria „hozrașciot”, tradusă în limba română prin termenul de „gospodărire chibzuită”. Această teorie, fundamentată de către Vasili Leontiev înainte de a emigra

3. Marin Pană: „Cea mai mare creștere economică din UE. Sursele și, mai ales, riscurile ei” CdG/2016.

în SUA și de a deveni laureat al Premiului Nobel, pleca de la schema input-output a balanței legăturilor dintre ramuri, instrument extrem de util și eficient conducerii unei economii centralizate și planificate. În condițiile în care centralizarea statală orienta mersul economiei printr-o planificare multianuală, bugetul devenea un simplu cont contabil în care veniturile și cheltuielile erau obligatoriu echilibrate pentru a susține îndeplinirea la termenul stabilit a sarcinilor și obiectivelor planului de dezvoltare. O astfel de politică bugetară era premisa dar și consecința rolului determinant pe care statul îl avea în economie prin reducerea până la eliminare a mecanismelor piețe liber-concurenționale.

Din păcate, viziunea contabilă asupra bugetului a dăinuit în România și după 1990, ceea ce explică una dintre principalele cauze ale insuficiențelor existente în funcționarea politicii bugetare. Aceasta constă în neconcordanța conceptuală dar și de timp între ritmul reducerii rolului statului în economie, pe de o parte, și ritmul transformării bugetului dintr-un instrument contabil într-un instrument de politică economică, pe de altă parte, deoarece într-o economie de piață bugetul rămâne singurul instrument puternic de politică economică al statului.

Dacă la instaurarea guvernului tehnocrat nu am sperat la o schimbare din acest punct de vedere, acesta fiind obligat să „preia” din lipsă de timp proiectul de buget al guvernului anterior, speranța a rămas pentru momentul rectificării. Ne așteptam ca o garnitură de personalități venite din sfere intelectuale occidentale să impună, în sfârșit, o nouă men-

BANII ROMÂNIEI

talitate fiscală și un nou concept de buget, urmând exemplul european și al țărilor mai civilizate ale nucleului dur al Uniunii Europene. Ne așteptam să vedem trecerea de la bugetul de tip contabil la bugetul de tip instrument de politică economică. Bugetul de tipul aritmeticii contabile, vetust și inadapabil compatibilității europene și cerințelor MTO, ar fi trebuit să devină, sub impactul gândirii bruxellezo-tehnocrate, un real mijloc de ghidare a economiei spre atingerea obiectivului de convergență cu UE. Speram să remarcăm un serios progres din acest punct de vedere, odată ce ingerența politicului în politica bugetară ar fi fost eliminată de apariția obiectivității tehnocrate. Remarcăm însă că recenta rectificare nu are nimic în comun cu ceea ce ar fi putut fi un buget de tip european sau măcar bruxellez. Speram să nu mai vedem cifre fără idei și nici idei fără cifre, așa după cum ne-am obișnuit cu bugetele anterioare, când ba erau bani, dar nu aveam proiecte, ba aveam proiecte, dar nu mai erau bani.

Rectificarea s-a înscris, regretabil, pe linia tuturor celorlalte rectificări de după 1990, adică este un *simple proces de reîmpărțire a sărăciei*, încadrându-se în caracteristica esențială a bugetelor ultimului sfert de secol românesc aceea a supraviețuirii și nu a dezvoltării. Politica bugetară de după 1990 nefiind concepută ca un instrument de orientare strategică ci doar ca un instrument de menținere a unui relativ echilibru social cu obiectiv electoral nu a rezolvat nici una dintre marile probleme ale națiunii române ci doar a servit procesul de reciclare și consolidare a noii puteri politice.

Anul 2017 se anunță a fi unul de ajustare a cererii interne, care va rămâne, însă, excedentară. Costurile pentru populație sunt greu de anticipat, dar vor fi semnificative, în funcție și de conjunctura internațională.

În aceste condiții este greu de crezut că sunt speranțe reale de a dispărea din limbajul guvernamental veșnicul și deja clasicul „nu sunt bani”.

Și totuși, conform datelor statistice, trăim un moment de glorie.

România a reușit să aibă un nivel al creșterii economice record, situându-se pe primele locuri în ierarhia europeană. Atât guvernul anterior cât și cel prezent nu conțin cu laudele în încercarea de a-și atribui meritele acestei creșteri. Cât din această creștere s-a materializat în beneficiul imediat al cetățeanului prin creșterea, de exemplu, a salariilor din sectorul public, ar putea fi o întrebare oportună dar nu face parte din prezenta analiză. Întrebarea pe care o punem acum este însă la fel de oportună deși nu vizează problematica imediată a cetățeanului ci pe cea de o perspectivă mai îndelungată, anume: cât de reală și de sustenabilă este această creștere dacă o dezbrăcăm de orice haină conjuncturală, descifrându-o în cheia adevăratei capacități a economiei de a-și valorifica resursele. Această cheie o reprezintă PIB-ul potențial.⁴

PIB-ul potențial este definit ca fiind „cel mai înalt nivel al produsului interior brut posibil de menținut pe termen lung de către economia națională. Altfel spus, este

4. Mircea Coșea: „PIB-ul potențial: cheia descifrării creșterii economice” Capital. Iunie 2016.